

ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК:336.1001.25(447)

© Гапонюк О.І.*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В статті наведено тлумачення поняття «фінансова безпека», з різних поглядів багатьох науковців. Вказано склад системи фінансової безпеки яка включає: бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеки, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку. Наведено механізм забезпечення фінансової безпеки країни, який складається з елементів, системи забезпечення і рівнів. Розкрито напрями діяльності держави щодо забезпечення фінансової безпеки країни, а саме: з'ясування випадків відхилення фактичних або прогнозованих параметрів від порогових значень, організація роботи з реалізації комплексу заходів щодо запобігання або недопущення виникнення загроз фінансовій безпеці, експертиза рішень, що приймаються, з фінансових питань з позиції фінансової безпеки країни, оцінка ефективності запобігання можливим збиткам від негативних впливів на об'єкти фінансової безпеки. Запропоновано систему заходів стосовно зміцнення фінансової безпеки України (регулювання страхового ринку, удосконалення монетарної політики, удосконалення валютної політика, регулювання фондового ринку, регулювання корпоративних відноси, реформування бюджетної системи).

Ключові слова: фінансова безпека, механізм, інфраструктура, держава, система, забезпечення фінансової безпеки.

Гапонюк О.И. Финансовая безопасность государства и пути ее обеспечения. В статье приведены толкования понятия «финансовая безопасность», с разных точек зрения многих ученых. Указан состав системы финансовой безопасности включающей бюджетную, валютную, денежно-кредитную, долговую безопасности, безопасность страхового рынка и безопасность фондового рынка. Приведены механизм обеспечения финансовой безопасности страны, состоящий из элементов, системы обеспечения и уровней. Раскрыты направления деятельности государства по обеспечению финансовой безопасности страны, а именно: выяснения случаев отклонения фактических или прогнозируемых параметров от пороговых значений, организация работы по реализации комплекса мер по предотвращению или недопущению возникновения угроз финансовой безопасности, экспертиза решений, принимаемых по финансовым вопросам с позиции финансовой безопасности страны, оценка эффективности предотвращения возможного ущерба от негативных воздействий на объекты финансовой безопасности. Предложена система мероприятий по укреплению финансовой безопасности Украины (регулирования страхового рынка, совершенствования монетарной политики, совершенствования валютной политика, регулирование фондового рынка, регулирование корпоративных относи, реформирование

* канд. екон. наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь, star_olga80@mail.ru

бюджетной системы).

Ключевые слова: финансовая безопасность, механизм, инфраструктура, государство, система, обеспечение финансовой безопасности.

O.I. Gaponyuk. Financial security of the state and the ways of its providing. The article presents the interpretation of the term «financial security», from different points of view of many scientists. Indicated were the composition of financial security, including budget, monetary, monetary and credit, debt security, security of the insurance market and the security of the stock market. Given was a mechanism of ensure of the financial security of the country, consisting of elements, of the providing system and levels. The article discloses the directions of activity of the state to provide of financial security of the country, namely, finding cases of deviation of actual or projected parameters of the threshold values, organization of work on the implementation of measures to prevent or eliminate the appearance of threats to financial security, examination of decisions made on financial issues from a position of financial security country evaluation of the effectiveness of preventing possible damage from adverse effects on the objects of financial security. Proposed was the system of measures to strengthen the financial security of Ukraine (regulation of the insurance market, improving monetary policy, improved currency policy, regulation of the stock market, the regulation of corporate relations, reform of the budget system).

Keywords: financial security, mechanism, infrastructure, state, system, ensuring of financial security.

Постановка проблеми. Одним із основоположних чинників незалежності суверенної держави за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектора дедалі складніше контролювати з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища. За такої ситуації постає потреба в провадженні заходів щодо забезпечення фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями фінансової безпеки та шляхами її забезпечення займаються багато науковців, а саме: О.І. Барановський, С. Кульпінський, В.К. Сенчагов, Е.А. Олейніков, О. Савицька, А.І. Сухоруков, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.А. Предборський, Г. Пастернак-Таранушенко, В.І. Мунтіян, В.М. Федосова, І.О. Ревак, Т.О. Луцик – Дубова, О.М. Колодізев, А.В. Середіна.

Мета статті є визначення особливостей фінансової безпеки держави та шляхів її забезпечення, що дозволить у подальшому розробити більш ефективну систему забезпечення національної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових публікацій, показав різноманіття визначень поняття «фінансова безпека». Кожен науковець має свій підхід до визначення цього поняття. На думку М. Єрмощенко, фінансова безпека — це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [1].

А.І. Сухоруков у своїй монографії визначає фінансову безпеку держави як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси [2]. С. Кульпінський пропонує використовувати «поняття фі-

нансова безпека» як комплекс дій для досягнення, а саме здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фінансової та монетарної політики з метою досягнення стабільності фінансової системи та створення сприятливого інвестиційного клімату [3]. О.І. Барановський дав визначення категорії фінансової безпеки як “ступеня захищеності фінансових інтересів; рівня забезпеченості суб’єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стану складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стану фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави” [4].

Не можливо погодитись з О. Савицькою, фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпеки держави включає бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеку, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку. З огляду на це, забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, проведення дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпеки грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи, державних запозичень, поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [5].

Забезпечення фінансової безпеки держави, на думку колективу авторів [6], базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави. Науковці до механізму забезпечення фінансової безпеки включають такі елементи: об’єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об’єктів фінансової безпеки; розрахунок порогових, граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність та фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці [7].

На рис. 1 зображено механізм забезпечення фінансової безпеки.

Аналіз механізму забезпечення фінансової безпеки показав, що цей механізм має доволі складну структуру, яка потребує відповідної інфраструктури. За фінансову безпеку в цілому мають відповідати Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України та структури, що нею координуються, а за функціональні напрямки фінансової безпеки – економічний блок Кабінету Міністрів України з виділенням відповідних підрозділів, Розрахункова палата і Національний банк України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а також органи судової влади і прокуратури [8].

Діяльність держави щодо забезпечення фінансової безпеки має здійснюватися за такою схемою (рис. 2).

Підвищення рівня фінансової безпеки держави потребує системних дій, які мають містити в собі механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання корпоративного сектору економіки тощо. Так Луцик-Дубова Т.О. запропонувала наступну систему заходів стосовно зміцнення фінансової безпеки України [9]:

1. Реформування бюджетної системи: проведення бюджетних реформ на базі нау-

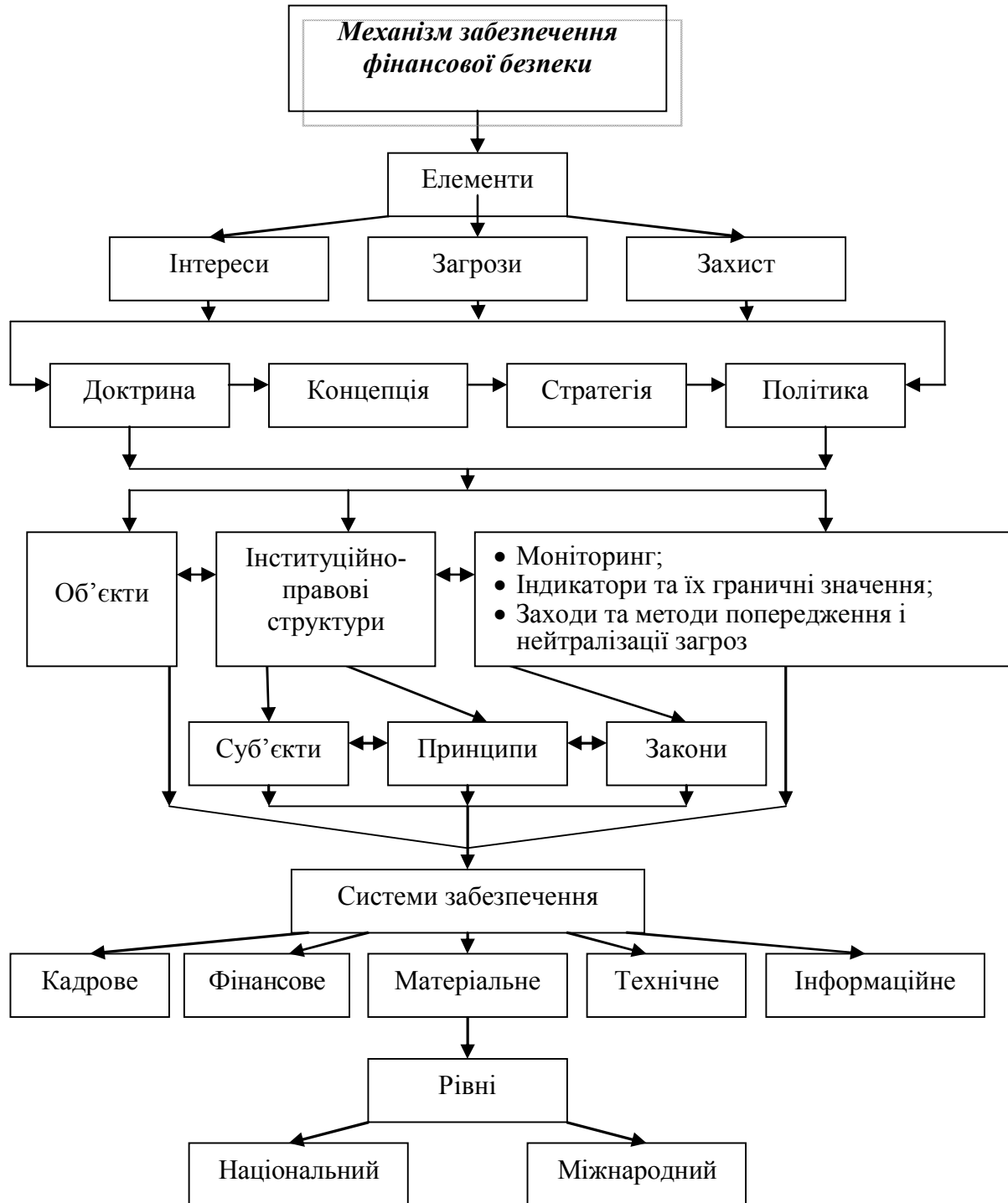

Рис. 1 – Механізм забезпечення фінансової безпеки [8]

кового обґрунтування та координації дій (розробки узгоджених концепцій), стратегії та тактики бюджетування), підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні; комплексний підхід до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин; підвищення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цілевих засад діяльності, орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку); зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення

довгострокових залучень реального сектору економіки; удосконалення системи бюджетної статистики та діагностики у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки; розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу, підвищення рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу, недопущення практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту.

Рис. 2 – Напрями діяльності держави щодо забезпечення фінансової безпеки держави

2. Удосконалення монетарної політики: забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом лібералізації характеру грошово-кредитної політики, а не її спрямування переважно на мінімізацію інфляції, що веде до скорочення попиту, зростання безробіття; врегулювання (помірне зниження) рівня монетизації економіки; подолання дефіциту платіжних засобів; зменшення частки готівки у загальному обсязі грошової

маси, що автоматично погіршить умови функціонування тіньової економіки; подальше збалансування грошового і товарного ринків, тобто зниження рівня інфляційної динаміки; припинення відтоку капіталу за кордон за допомогою створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу.

3. Удосконалення валютної політики: зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці, стимулювання здійснення операцій із її використанням; оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота; розробка концептуальних засад валютної політики, що передбачатиме виділення короткострокових та довгострокових цілей її формування та реалізації.

4. Регулювання фондового ринку: підвищення капіталізації та ліквідності організованого ринку цінних паперів; створення універсальної національної біржі, яка діятиме на принципах регульованих ринків ЄС та інтегруватиметься у світовий фінансовий простір; забезпечення поетапного створення єдиного центрального депозитарію України з урахуванням світового досвіду інтеграції обліково-фінансової інфраструктури; удосконалення інституційної структури ринків капіталу з метою диверсифікації ресурсної бази та залучення збережень населення.

5. Регулювання корпоративних відносин: узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; підвищення вимог до корпоративного управління; чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу, посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству.

6. Регулювання страхового ринку: сприяння розвитку страхового ринку та удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища засновників; створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування; введення міжнародних норм корпоративного управління для страховиків та розробка державної цільової програми науково-дослідних робіт у сфері страхування та підготовки фахівців для страхового ринку.

Висновки

Отже, фінансова безпека є важливим компонентом національної безпеки країни і від її рівня залежить в цілому благополуччя держави. Задля досягнення найвищого рівня фінансової безпеки державі необхідно виробити механізм забезпечення фінансової безпеки, а також впровадити ефективну інфраструктуру, яка забезпечить фінансову безпеку. Головним аспектом у досягненні фінансової безпеки держави виступає постійний моніторинг та оцінка її рівня, а також розробка та застосування заходів щодо зміцнення фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М.М. Єрмошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>.
2. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія / А.І. Сухоруков (передмова акад. НАН України С.І. Пирожкова). – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.
3. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – №5. – С. 34-38.

4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – №3. – С. 14.
6. Фінанси : підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
7. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – №2. – С. 1-10.
8. Колодізев О.М. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади функціонування / О.М. Колодізев, А.В. Середина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5941/1/10_30_47.pdf.
9. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України / Т.О. Луцик-Дубова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012. – Вип. 22. – Ч.ІІ. – С. 1-7.

Bibliography:

1. Yermoshenko M.M. Financial security of the state, national interests, the real threats, strategy support: monograph [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>.
2. Sukhorukov A.I. Problems of financial security of Ukraine : monograph / A.I. Sukhorukov (foreword Acad. Of NAS of Ukraine S.I Pyrozhkova). –К. : NIPMB, 2004. – 117 p. (Ukr.)
3. Kulpinskyy S. The role of financial security of Ukraine in deepening of integration relations with European countries / S. Kulpinskyy // Financial advice. –2000. – №5. – P. 34-38. (Ukr.)
4. Baranowskiy O.I. Financial security in Ukraine (methodology of assessing and mechanisms of support) / O.I. Baranowskiy. – К. : Kyiv national trade economic university, 2004. – 759 p. (Ukr.)
5. Savytska O. Assessment and ways to ensure the financial security of Ukraine / O. Savytska // Economic Forum. – 2012. – №3. – P. 14. (Ukr.)
6. Finances : tutorial / ed. S.I. Yuriya, V.M. Fedosov. – К. : Znannya, 2008. – 611 p. (Ukr.)
7. Revak I.O. Mechanism of ensuring of financial security of Ukraine: theoretical aspect // Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. A series of economic. – 2009. – №2. – P. 1-10. (Ukr.)
8. Kolodizyev O.M., Seredina A.V. The state system of financial security of Ukraine and legislative foundations / O.M. Kolodizyev, A.V. Seredina [Electronic resource]. – Mode of access: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5941/1/10_30_47.pdf.
9. Lutsyk-Dubova T.O. Main priorities of strengthening the financial security of Ukraine / T.O. Lutsyk-Dubova // Proceedings of Kirovograd National Technical University. Economics, 2012. – Issue. 22. – P.II. – P. 1-7.

Рецензент: Ю.І. Чентуков

д-р екон. наук, проф., Маріупольський державний університет

Статья надійшла 22.05.2014